

УДК 811.112.2'42

О. С. Стасюк,
кандидат філологічних наук, асистент
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)
oleksandr-stasiuk@ukr.net

ІНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФРН

У статті встановлено інтердискурсивну природу парламентської комунікації ФРН шляхом аналізу інтертекстуальних включень та метаінтертексту. З'ясовано, що провідну роль у парламентській комунікації ФРН відіграють політичний, юридичний, медійний, науковий та художній дискурс. Виявлено найпоширеніші типи текстів, що використовуються в інтердискурсивних включеннях. Визначено основні прагматичні особливості використання кожного типу інтердискурсу задля реалізації комунікативних інтенцій учасників парламентської комунікації. Продемонстровано мовно-стильову специфіку кожного типу інтердискурсу в парламентській комунікації. Встановлено особливості метаінтертексту, що супроводжує інтердискурсивні включення різних типів.

Ключові слова: дискурс, інтердискурсивність, інтертекстуальність, метаінтертекст, парламентська комунікація, тип тексту.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика характеризується прагненням дослідити великі фрагменти людського спілкування, такі як тексти, дискурси та їхні сукупності. Вивчення взаємодії текстів та дискурсів необхідне для розуміння процесів формування діалогічності та передачі інформації.

Актуальність дослідження. На сьогодні існує чимало наукових праць, як в Україні, так і закордоном, присвячених інтердискурсивності [1-3]. У них інтердискурсивність розглядається здебільшого в тісному зв'язку з інтертекстуальністю. Водночас нерозкритим лишається питання значення та специфіки інтердискурсивності в окремих галузях людського спілкування. Потребує розробки також методологія дослідження взаємозв'язків між дискурсами.

Однією зі сфер комунікації, у якій спостерігається взаємодія різноманітних дискурсів, є політична. Провідною галуззю політичної комунікації у країнах парламентської демократії є парламентська. З огляду на це, актуальним видається дослідження інтердискурсивності в парламентській комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Термін "інтердискурсивність" вперше було використано в праці Феарклоу в 1992 році [4]. З цього часу активно розвивається теорія інтердискурсивності. Під поняттям інтердискурсивності розуміють "змішування в одному тексті різних жанрів, дискурсів чи стилів, що асоціюються з різними інституційними та соціальними значеннями" [3: 96]. Інтердискурсивність тісно пов'язана з інтертекстуальністю. Інтертекстуальні включення, що належать до інших дискурсів, є одночасно і інтертекстом, і інтердискурсом. З огляду на це, дослідження інтердискурсивності може бути здійснене шляхом аналізу інтертексту та метаінтертексту – текстових фрагментів, що описують інтертекст [5]. При цьому для дослідження добираються експліцитно марковані інтертекстуальні включення, оскільки саме вони можуть бути достовірно виокремлені з тексту [6: 10].

Метою статті є з'ясувати місце інтердискурсивності в парламентській комунікації ФРН шляхом аналізу експліцитних інтертекстуальних включень та метаінтертексту.

Матеріалом дослідження є фрагменти інтертексту та метаінтертексту, дібрані з текстів стенограм пленарних засідань німецького бундестагу, кількістю понад 300 одиниць.

Викладення основного матеріалу. Для визначення елементів різних дискурсів у парламентській комунікації ФРН було проаналізовано експліцитно марковані інтертекстуальні включення. Шляхом аналізу метаінтертексту було визначено авторів інтертексту, а також тип тексту, до якого належать інтертекстуальні включення. Ця інформація дала змогу визначити типи дискурсів, до яких належать ті чи інші фрагменти інтертексту. Як наслідок, у парламентській комунікації ФРН вдалося виокремити інтертекстуальні включення, що репрезентують політичний, юридичний, медійний, науковий та художній дискурс.

Розгляньмо детальніше кожен із них.

1. Політичний дискурс.

Політичний дискурс складає основу парламентської комунікації, оскільки дебати на пленарних засіданнях парламенту мають, насамперед, політичний характер, тобто пов'язані з боротьбою за отримання або збереження влади. З огляду на це, цілком закономірним виглядає найбільше поширення інтертекстуальних включень, що репрезентують саме політичний дискурс.

Такі інтертекстуальні включення належать до різних типів текстів. Здебільшого це парламентські тексти, такі як репліка з місця, промова депутата парламенту, промова Федерального Президента в парламенті тощо.

Використання інтертексту, що репрезентує політичний дискурс, може бути зумовлене різними інтенціями мовця.

По-перше, політик, що цитується, може бути авторитетною особою, на висловлювання якого спирається учасник парламентської комунікації, який цитує.

Petra Sitte (Die Linke): Niemand Geringerer als der Bundestagspräsident selbst hat es in seiner Antrittsrede klargestellt – ich zitiere –: "Und selbstverständlich bedarf eine geschäftsführend amtierende Bundesregierung nicht weniger parlamentarischer Kontrolle als eine neu gewählte." Und weiter in seiner Rede: "Niemand wird deshalb ernsthaft erwarten dürfen, dass der Bundestag seine Arbeit erst nach Abschluss der Koalitionsverhandlungen aufnehmen wird." Die Linke sieht das genauso [7: 70].

У цьому прикладі цитується промова Федерального Президента. Мовець підкреслює його авторитетність словами *"Niemand Geringerer als der Bundespräsident selbst"*. Після цього мовець солідаризується зі словами, наведеними в інтертексті: *"Die Linke sieht das genauso"*.

Поряд із Федеральним Президентом серед учасників парламентської комунікації політично незаангажованими, тобто такими, що не належать ні до правлячої коаліції, ні до опозиції в Німеччині, є почесні закордонні гості, які виголошують промову в бундестагу.

Norbert Lammert (Präsident des Bundestages): Nelson Mandela gehörte zu den wenigen ausländischen Staatsgästen, die vor dem Deutschen Bundestag gesprochen haben. Seine Rede und seine persönliche Ausstrahlung haben alle, die im Mai 1996 dabei waren, tief beeindruckt. Das universelle menschliche Ideal, hat Nelson Mandela damals in Bonn im Plenarsaal des Bundestages gesagt, sei "ein Ideal, das in einem Augenblick in Reichweite erscheint und dann wiederum einem Traum auf einem langen Weg gleicht, wo die Horizonte nicht mehr sind als die vage und verschwommene Vorstellung von Propheten" [7: 229].

У цьому фрагменті спікер парламенту цитує слова Нельсона Манделі, взяті з його промови в німецькому парламенті. Його авторитетність підкреслена в метainterтексті *"Seine Rede und seine persönliche Ausstrahlung haben alle (...) tief beeindruckt."*

Інтертекст може використовуватися з метою критики політичних опонентів.

Christine Buchholz (Die Linke): Von einer "Kultur der Zurückhaltung", von der im schwarz-gelben Koalitionsvertrag vor vier Jahren zumindest noch zu lesen war, ist heute keine Rede mehr [7: 84].

Тут політик за допомогою інтертексту та метainterтексту вказує на недотримання політичними опонентами своїх обіцянок.

2. Юридичний дискурс.

Юридичний дискурс репрезентований у комунікації пленарних засідань німецького парламенту інтертекстуальними включеннями, взятими з таких типів тексту, як порядок денний засідання парламенту, конституція, законопроект тощо. Риси політичного та юридичного дискурсів поєднані в тексті коаліційної угоди. Такі тексти є офіційними документами й вирізняються рисами, характерними для юридичного стилю. Крім того, специфічною є й форма метainterтексту, яким вводяться інтертекстуальні включення, що належать до юридичного дискурсу.

Norbert Lammert (Präsident des Bundestages): Ich rufe den Tagesordnungspunkt 5 auf: "Festlegung der Zahl der Stellvertreter des Präsidenten" [7: 9].

Тут спостерігаємо стандартизовану форму оголошення про зачитування пункту порядку денного пленарного засідання парламенту *"Ich rufe den Tagesordnungspunkt (...) auf"*.

Інтертекстуальні включення, що є частиною юридичних документів, характеризуються усіма рисами, притаманними відповідному стилю, такими як використання юридичних термінів та типових зворотів:

Norbert Lammert (Präsident des Bundestages): Der Herr Bundespräsident hat mir hierzu mitgeteilt: "Gemäß Artikel 63 Absatz 1 des Grundgesetzes für die Bundesrepublik Deutschland schlage ich dem Deutschen Bundestag vor, Frau Dr. Angela Merkel zur Bundeskanzlerin zu wählen" [7: 229].

Поряд із використанням інтертекстуальних включень з парламентських документів, поширеним є цитування німецької конституції для підтвердження власних висловлювань.

Norbert Lammert (Präsident des Bundestages): "Die Abgeordneten des Deutschen Bundestages ... sind Vertreter des ganzen Volkes, an Aufträge und Weisungen nicht gebunden und nur ihrem Gewissen unterworfen", heißt es unmissverständlich in Art. 38 unseres Grundgesetzes [7: 7].

Деякі зразки юридичного інтердискурсу в парламентській комунікації мають ритуальний характер.

Norbert Lammert (Präsident des Bundestages): Ich werde den Eid vorsprechen und bitte dann die Mitglieder der Bundesregierung, den Eid mit den Worten "Ich schwöre es, so wahr mir Gott helfe" oder "Ich schwöre es" zu bekräftigen: "Ich schwöre, dass ich meine Kraft dem Wohle des deutschen Volkes widmen, seinen Nutzen mehren, Schaden von ihm wenden, das Grundgesetz und die Gesetze des Bundes wahren und verteidigen, meine Pflichten gewissenhaft erfüllen und Gerechtigkeit gegen jedermann üben werde" [7: 231].

У цьому фрагменті з парламентської комунікації ФРН спікер зачитує слова присяги, яку складають новопризначені члени уряду.

Цитуються також міжнародні договори.

Andreas Schockenhoff (CDU/CSU): Es kann langfristig auch die Perspektive des Art. 49 des Lissabonner Vertrags sein, der besagt: "Jeder europäische Staat ... kann beantragen, Mitglied der Union zu werden" [7: 251].

3. Медійний дискурс.

З огляду на те, що парламентська діяльність має публічний характер, а політичний процес активно відстежується у ЗМІ, закономірним є й зворотний інтерес учасників парламентської комунікації до написаного в пресі. Як наслідок, у парламентській комунікації ФРН спостерігається використання інтертекстуальних включень, взятих із текстів, створених засобами масової інформації, які репрезентують медійний дискурс. Це цитати з газетних і журнальних статей та їхні заголовки, уривки з інтерв'ю тощо. Такі фрагменти є зразками публіцистичного стилю загалом та характеризуються відповідними рисами окремих газетних жанрів.

Hans-Peter Uhl (CDU/CSU): Ich habe noch einmal das Titelbild des Spiegels im Juli herausgesucht. Dort hieß es: "Der Pakt. Außer Kontrolle: Die geheime Zusammenarbeit von NSA, BND und Verfassungsschutz." Das war die Titelgeschichte des Spiegels, "Der Pakt" [7: 61].

Тут цитується газетний заголовок із властивими йому еліптичними реченнями, оцінною лексикою.

Типовим для медійного інтердискурсу є використання метаінтертексту як перед інтертекстом, так і після нього. При цьому двічі наводиться джерело, звідки взятий інтертекст. Такі особливості метаінтертексту тісно пов'язані з прагматичними намірами мовця. Його метою є додатково підкреслити, що критика на адресу політичних опонентів є об'єктивною, оскільки вона лунає не лише з вуст заангажованого політика, а й висловлена в незалежних засобах масової інформації.

Як правило, цитати із ЗМІ використовуються з метою критики політичних опонентів. Найчастіше в такий спосіб опозиція критикує владу.

Matthias W. Birkwald (Die Linke): Selbst in der Bild heißt es unter der Überschrift "Feuer unterm Dach": "Die Warnungen werden lauter, und sie kommen nicht mehr nur aus Deutschland: Hunderttausenden Geringverdienern droht im Alter der Absturz in die Armut. ... Deutschland, eine Wirtschafts-Weltmacht, aber bei der Altersversorgung fast Entwicklungsland – das passt nicht zusammen." So die Bild-Zeitung [7: 106].

Тут в інтертексті спостерігаємо лексику з негативним оцінним значенням (*Feuer, Armut, Entwicklungsland*), якою позначаються результати роботи політичних опонентів мовця, що використовує інтертекст.

4. Науковий дискурс.

Учасники парламентської комунікації ФРН вдаються до використання інтертекстуальних включень, взятих із наукових статей, книг, доповідей. Такі цитати надають більшої достовірності сказаному політиком.

Sahra Wagenknecht (Die Linke): Für den Fall, dass Sie mir nicht glauben, zitiere ich den Inhaber des Lehrstuhls für Finanzierung und Kreditwirtschaft an der Ruhr-Universität Bochum, Professor Stephan Paul: "Der jetzige Richtlinienentwurf macht die Tür auf und ermöglicht es, für – so heißt es dort – "gesunde Banken mit tragfähigem Geschäftsmodell" auch vorher schon" – also vor der Haftung von Eigentümern und Gläubigern – "Hilfszahlungen von staatlicher Seite zu gewähren. Ich frage mich an der Stelle aber: Wenn eine Bank gesund ist, wenn sie ein tragfähiges Geschäftsmodell hat, wozu braucht sie dann staatliche Hilfszahlungen?" So weit Professor Paul [7: 244].

Такі фрагменти інтертексту характеризуються ознаками наукового стилю, такими як чіткість, використання термінів із відповідної галузі знань, послідовність аргументації. Метаінтертекст нерідко містить вказівку на авторитетність науковця, що цитується, наприклад, його вчене звання, посаду, загальновідомість (*Inhaber des Lehrstuhls* та *Professor* у наведеному вище прикладі).

5. Художній дискурс.

У парламентській комунікації спостерігається використання інтертекстуальних включень, взятих із прозових літературних творів, віршів, пісень.

Gregor Gysi (Die Linke): Es gibt einen sehr schönen Satz von Christa Wolf in ihrem Roman Cassandra. Dort heißt es: "Das alte Lied: ... Und dass wir lieber den bestrafen, der die Tat benennt, als den, der sie begeht" [7: 48].

Звернення до літературних творів демонструє ерудицію депутатів парламенту, а самі цитати ілюструють їхні твердження.

Спостерігається й використання інтертексту, що належить до художнього дискурсу, але містить певний політичний підтекст. У цьому разі можливе негативне ставлення автора тексту до інтертексту.

Andreas Schockenhoff (CDU/CSU): Liebe Kolleginnen und Kollegen, welche Botschaft sendet uns eigentlich der folgende Vorgang im Kreml am letzten Donnerstag? Dort wurde nach der Rede des russischen Präsidenten zur Lage der Nation das Lied des russischen Sängers Oleg Gazmanov mit folgendem Text vorgetragen: "Ukraine und Krim, Moldau und Weißrussland – das ist mein Land. Kasachstan, Kaukasus und das Baltikum – ich bin geboren in der UdSSR, gemacht in der UdSSR." Jeder weiß, dass bei Veranstaltungen wie dem Bericht zur Lage der Nation nun wirklich nichts dem Zufall überlassen wird. Deshalb ist diese Botschaft mit Blick auf die Nachbarstaaten zumindest irritierend [7: 250].

Тут цитуються слова пісні у виконанні російського співака Олега Газманова, які негативно оцінюються німецьким політиком, а сам співак вважається політично заангажованим.

Виокремлені типи дискурсу безумовно не вичерпують усього розмаїття інтердискурсивних зв'язків, репрезентованих у парламентській комунікації. Крім того, одне інтертекстуальне включення може містити елементи різних дискурсів.

Norbert Lammert (Präsident des Bundestages): *Zur Verantwortungsübernahme durch das Parlament gibt es keine überzeugende Alternative. "So hat es der Präsident des Bundesverfassungsgerichts, den Heinz Riesenhuber schon auf der Tribüne begrüßt hat, nicht nur in Interviews immer wieder festgehalten, sondern auch in einschlägigen Urteilen des Bundesverfassungsgerichts ist das so oder ähnlich nachzulesen"* [7: 7].

Тут метаінтертекст, який супроводжує інтертекстуальне включення, вказує на те, що цитата може бути взята як з інтерв'ю, так і з текстів судових рішень, тобто належати або до медійного, або до юридичного дискурсу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в межах парламентської комунікації перетинається низка різноманітних типів дискурсів, зокрема політичний, юридичний, медійний, науковий та художній. Шляхом поєднання різностильових елементів, властивих кожному інтердискурсу, формується неповторна полістильова палітра парламентської комунікації. Використання різних інтердискурсів тісно пов'язане з прагматичними інтенціями учасників парламентської комунікації. Зокрема цитати, що репрезентують науковий дискурс, використовуються з метою надання більшої достовірності висловлюванням політиків, а цитати з медійного дискурсу найчастіше вживаються задля критики політичних опонентів.

У подальшому цікавими можуть бути зіставні дослідження інтердискурсивності в парламентській комунікації різних країн, а також діахронні дослідження, які б дали можливість виявити загальні тенденції розвитку певної галузі спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Чернявская В. Е. Открытый текст и открытый дискурс : Интертекстуальность – дискурсивность – интердискурсивность / В. Е. Чернявская // Лингвистика текста и дискурсивный анализ : традиции и перспективы : [сб. науч. статей] / [отв. ред. В. Е. Чернявская]. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2007. – С. 7–26.
2. Шевченко І. С. Інтердискурсивність політичного дискурсу / І. С. Шевченко // Вісник ХНУ. – Х., 2009. – № 848. – С. 53–57.
3. Wu J. Understanding Interdiscursivity : A Pragmatic Model / Jianguo Wu // Journal of Cambridge Studies. – Cambridge, 2011. – Vol. 6. – No. 2–3. – P. 95–115.
4. Fairclough N. Discourse and social change / Norman Fairclough. – Cambridge : Polity Press, 1992. – 259 p.
5. Гавенко А. С. Метаинтертекстуальность в художественном тексте (на материале русских рассказов 80-х годов XX-XXI веков) / А. С. Гавенко // Филология и человек. – Барнаул : Изд-во Алтайск. гос. ун-та, 2011. – № 2. – С. 36–48.
6. Klein J. Linguistische und literaturwissenschaftliche Beiträge zur Intertextualität / Josef Klein, Ulla Fix (Hg.). – Tübingen : Stauffenburg-Verl., 1997. – 402 S.
7. Deutscher Bundestag. Stenografischer Bericht [Elektronnyy resurs]. – 18. Legislaturperiode. – Sitzung 1–3. – Berlin, 2013–2014. – 228 S. – Rezhym dostupu : <http://dip21.bundestag.de>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Cherniavskaya V. E. Otkrytyy tekst i otkrytyy diskurs. Intertekstualnost – diskursivnost – polikodovost [Open Text and Open Discourse. Intertextuality – Discursivity – Interdiscursivity] / V.E. Cherniavskaya // Lingvistika teksta i diskursivnyy analiz : traditsii i perspektivy : sb. nauch. statey [Textlinguistics and Discourse Analysis : Traditions and Perspectives] / [otv. red. V. E. Cherniavskaya]. – Spb. : Izd-vo SPbGUEF, 2007. – S. 7–26.
2. Shevchenko I. S. Interdiskursivnist politychnoho dyskursu [Interdiscursivity of Political Discourse] / I. S. Shevchenko // Visnyk KhNU [Kharkiv National University Bulletin]. – Kharkiv, 2009. – № 848. – S. 53–57.
3. Wu J. Understanding Interdiscursivity : A Pragmatic Model / Jianguo Wu // Journal of Cambridge Studies. – Cambridge, 2011. – Vol. 6. – No. 2–3. – P. 95–115.
4. Fairclough N. Discourse and social change / Norman Fairclough. – Cambridge : Polity Press, 1992. – 259 p.
5. Gavenko A. S. Metaintertekstualnost v khudozhestvennom tekste (na materiale russkikh rasskazov 80-kh godov XX-XXI vekov) [Metaintertextuality in the Literary Text (Based on Russian Stories of 1980s of the XX-XXI Centuries)] / A. S. Gavenko // Filologiya i chelovek [Philology and Person]. – Barnaul : Izd-vo Altaysk. gos. un-ta, 2011. – № 2. – P. 36–48.
6. Klein J. Linguistische und literaturwissenschaftliche Beiträge zur Intertextualität / Josef Klein, Ulla Fix (Hg.). – Tübingen : Stauffenburg-Verl., 1997. – 402 S.
7. Deutscher Bundestag. Stenografischer Bericht [Elektronnyy resurs]. – 18. Legislaturperiode. – Sitzung 1–5. – Berlin, 2013–2014. – 278 S. – Rezhym dostupu : <http://dip21.bundestag.de>.

Матеріал надійшов до редакції 25.03. 2015 р.

Стасюк О. С. *Интердискурсивность парламентской коммуникации ФРГ.*

В статье определена интердискурсивная природа парламентской коммуникации ФРГ путем анализа интертекстуальных включений и метаинтертекста. Выяснено, что ведущую роль в парламентской коммуникации ФРГ играют политический, юридический, медийный, научный и художественный

дискурс. Продемонстровані основні прагматическіє особеності використання кожного типу інтердискурса для реалізації комунікативних інтенцій учасників парламентської комунікації.

Ключевые слова: *дискурс, интердискурсивность, интертекстуальность, метаинтертекст, парламентская коммуникация, тип текста.*

Stasiuk O. S. Interdiscursivity of the Parliamentary Communication of Germany.

The article deals with the interdiscursive nature of the parliamentary communication that is investigated through the analysis of intertext and metaintertext. It is defined that the most important discourse types represented in the parliamentary communication of Germany are political, juridical, media, scientific and literary discourse. The most widespread text types that are used in the interdiscourse are defined. The role interdiscursivity plays for the politicians' communicative intentions is revealed. The stylistic particularity of different types of interdiscourse in the parliamentary communication is shown. The peculiarities of metaintertext that is used with the interdiscourse of different types are revealed.

Key words: *discourse, interdiscursivity, intertextuality, metaintertext, parliamentary communication, text type.*